

IN MEMORIAM

WANDA KIEDRZYŃSKA
1901 — 1985

30 marca 1985 r. odeszła na zawsze doktor Wanda Kiedrzyńska, historyk, długoletni pracownik Instytutu Historii PAN, współpracownik „Dziejów Najnowszych”, więzień Pawiaka i Ravensbrück.

Długie życie doktor Kiedrzyńskiej wypełnione było czynną działalnością naukową i społeczną. Urodzona 1 stycznia 1901 r. w Łodzi, Wanda Puzinowska już we wczesnej młodości brała udział w poczynaniach niepodległościowych pod koniec I wojny światowej. W 1920 r. ukończyła gimnazjum Wacławy Arciszowej w Lublinie, a w 1922 r. rozpoczęła studia na filologii polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończyła w 1928 r. ze stopniem magistra. Podczas studiów wyszła w 1924 r. za mąż za oficera WP rtm. Karola Kiedrzyńskiego, zamordowanego następnie w 1942 r. w Oświęcimiu.

Pierwsze prace naukowe Wandy Kiedrzyńskiej — to praca archiwalna. Najpierw było to Archiwum Wojskowe, gdzie porządkowała akta armii polskiej we Francji, następnie Wojskowe Biuro Historyczne, gdzie zajmowała się wojskowymi formacjami polskimi przed I wojną światową, a w 1932 r. została przeniesiona do utworzonego w tym czasie Instytutu Badania Najnowszej Historii Polski, nazwanego następnie Instytutem Józefa Piłsudskiego, poświęconego badaniu najnowszej historii Polski. W 1935 r. została kierownikiem Archiwum tego Instytutu, na którym to stanowisku była do wybuchu wojny. Zajmowała się przede wszystkim uporządkowaniem akt Związku Walki Czynnej, Polskiego Skarbu Wojskowego i organizacji strzeleckich. Z tego okresu datują się Jej pierwsze prace naukowe poświęcone działalności Związku Walki Czynnej i Polskiego Skarbu Wojskowego, drukowane w „Niepodległości” w latach 1933 — 1939. Było to siedem obszernych, źródłowych artykułów. Większa praca Wandy Kiedrzyńskiej o Związku Walki Czynnej, która miała ukazać się w druku w końcu 1939 r., nie zachowała się na skutek zniszczenia wszystkich egzemplarzy maszynopisu podczas działań wojennych. Podczas okupacji hitlerowskiej Wanda Kiedrzyńska brała czynny udział w działalności konspiracyjnej Związku Walki Zbrojnej i została za to wraz z mężem aresztowana 20 listopada 1941 r. Po kilkumiesięcznym pobycie w więzieniu na Pawiaku została 30 maja 1942 r. wywieziona do obozu koncentracyjnego Ravensbrück, gdzie przebywała do 28 kwietnia 1945 r. Podczas pobytu w obozie była jedną z współorganizatorek podziemnego życia kulturalnego i tajnego nauczania w obozie. Gromadziła także dokumentację o dziejach obozu Ravensbrück.

Po wyzwoleniu od 1 września 1945 r. rozpoczęła pracę w Instytucie Pamięci Narodowej przy Prezydium Rady Ministrów, gdzie pełniła funkcję kierownika archiwum i biblioteki. Z tego okresu pochodzi Jej kilka artykułów recenzyjnych o książkach o obozach hitlerowskich, drukowanych w „Dziejach Najnowszych” w 1947.

Po likwidacji Instytutu Pamięci Narodowej w okresie kultu jednostki Wanda Kiedrzyńska w latach 1950—1957 pracowała w Polskim Komitecie Normalizacyjnym jako normalizator, i w tym trudnym okresie nie zrezygnowała z pracy naukowej, gromadząc materiały źródłowe do swoich późniejszych książek.

Okres popaździernikowy i powstanie Instytutu Historii PAN umożliwiły Wandzie Kiedrzyńskiej zajęcie się w pełni działalnością naukową. Wanda Kiedrzyńska została pracownikiem Instytutu Historii PAN w 1957 r. Opublikowała najpierw kilka artykułów, m.in. także w języku francuskim, o Ravensbrück, a następnie w 1961 r. obszerną pracę naukową wznowioną w 1965 r. pt. *Ravensbrück. Kobiety oboz koncentracyjny*. Na podstawie tej pracy uzyskała Autorka w 1961 r. stopień doktora nauk historycznych. Monografia Wandy Kiedrzyńskiej o Ravensbrück, jedna z pierwszych monografii obozów koncentracyjnych, pozostała trwałym wkładem do historii okupacji hitlerowskiej w Polsce i w Europie.

Kolejnym ważnym osiągnięciem naukowym doktor Wandy Kiedrzyńskiej była bibliografia druków dotyczących hitlerowskich obozów koncentracyjnych, wydana w 1964 r., a w wersji rozszerzonej w 1981 r. w Biuletynie Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce t. 30. Bibliografia ta, uwzględniająca druki z całej Europy i spoza Europy, przygotowana niezwykle starannie, stanowi nieocenioną pomoc warsztatową dla każdego pragnącego zajmować się historią hitlerizmu i obozów koncentracyjnych.

Inną niezwykle cenną pracą bibliograficzną doktor Kiedrzyńskiej było wydawnictwo pt. *Powstanie warszawskie w książce i prasie*, Warszawa 1972. Współpracowała ona także przy opracowywaniu *Centralnego Katalogu polskiej prasy konspiracyjnej 1939—1945*, Warszawa 1962.

Obok prac bibliograficznych zajmowała się także doktor Kiedrzyńska przygotowaniem wydawnictw źródłowych. Brała udział w opracowaniu wydawnictwa pt. *Wspomnienia więźniów Pawiaka*, I wyd. Warszawa 1964, II wyd. Warszawa 1978. Przygotowała do druku wspomnienia więźniarek operowanych w Ravensbrück pt. *Ponad ludzką miarę*, I wyd. 1968, II wyd. 1969. Opracowała listy więzienne Krystyny Wituskiej działaczki konspiracyjnej, straconej przez hitlerowców (I wyd. 1968, II wyd. 1970). Listy Krystyny Wituskiej miały także wydania obcojęzyczne. Liczne były także pomniejsze artykuły i recenzje doktor Kiedrzyńskiej, drukowane m.in. także na łamach „Dziejów Najnowszych”.

Doktor Kiedrzyńska przez cały okres powojenny była czynną działaczką społeczną. Była wieloletnią przewodniczącą polskiego Klubu Byłych Więźniarek Obozu Ravensbrück, wiceprzewodniczącą międzynarodowej organizacji Byłych Więźniarek Obozu Ravensbrück oraz członkiem Rady Naczelnej ZBOWiD. Organizowała regularne sesje i spotkania międzynarodowe byłych więźniarek obozu Ravensbrück, mające na celu pogłębienie wiedzy o tym obozie. Brała udział w innych sesjach naukowych poświęconych historii okupacji niemieckiej w Polsce i w Europie. Jako działaczka społeczna śpieszyła z pomocą współtowarzyszkom tej pomocy potrzebującym, dając przykład prawdziwego internacjonalizmu, wykutego w walce z hitleryzmem. Nawet po przejściu na emeryturę w 1972 r. nie straciła kontaktów naukowych z Instytutem Historii PAN, biorąc czynny udział w różnych poczynaniach naukowych. Za swoją działalność społeczną i naukową była odznaczona Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz innymi odznaczeniami i medalami.

Do ostatnich chwil życia mimo wyniszczającej choroby zachowała pogodę ducha i tak ją charakteryzującą życzliwość i koleżeństwo. Interesowała się żywo aktualnymi wydarzeniami politycznymi i naukowymi przejawiając głęboką troskę o los kraju, z którym była tak związana. Taką zachowamy Ją w naszej pamięci.

KRZYSZTOF DUNIN-WĄSOWICZ